

לא הוקרבה מנחה קודם לשתי הלחם. (20)

של השנה שעברה.

ומכאן יש להוכיח שאין שתי הלחם מתירים שלא כסדרן, שהרי: **ואם איתא דשתי הלחם שלא כסדרן נמי שריין, אמאי אין שתי הלחם "ביכורים"?! והרי:**

כלומר, אם עומד הוא בשנת תשסג, ועליו להקריב עומר ולאחריו שתי הלחם: יביא עומר מחטים שהושרשו בין פסח לעצרת של שנת תשסב [שכבר עבר עליהם שתי הלחם והותרו על ידו], ואת שתי הלחם של שנת תשסג יביא מחטים שהושרשו לאחר העצרת של שנת תשסב [שעדיין לא עבר עליהם שתי הלחם]. ובכך יתקיימו "בכורים" בשתי הלחם, אף שגם את העומר הביא מן החיטים, שהרי אותם חיטים שהביא לעומר לא היו מאותם חיטים ששתי הלחם אמור להתירם, שהרי כבר הותרו בשתי הלחם שעברו, וביחס לחיטים שהיתירם תלוי בשתי הלחם שהוא מביא עכשיו, הרי הם ביכורים. (22)

משכחת לה שיהיו שניהם מן החיטין ומכל מקום יהיו שתי הלחם מנחת "ביכורים", דהיינו המנחה הראשונה הנקרכת מאותה תבואה שהיתירה למקדש אמור להיות על ידי שני הלחם שהוא מקריב, כיצד:

כגון **המקריב את העומר של השנה מהנך דזרע ואשרוש** [השרישו בקרקע] לאחר העומר וקודם לשתי הלחם של השנה שלפניה, (21) [שכבר הותרו בהיתר "שתי הלחם", אם הוא מתיר שלא כסדרן] —

ושתי הלחם של השנה יביא מהנך דאשרוש קודם לעומר של שנה זו, ולאחר שתי הלחם

ודחינן: **מי סברת** [וכי סבור אתה]:

"בכורים" **דפירא קא אמרינן** [בכורי טט-א

חדשה לה', ממושבותיכם תביאו לחם תנופה שתיים שני עשרונים סולת תהיינה חמץ תאפינה בכורים לה", ויקרא כג יז.

21. ראה לקמן פד א: "לייתי [עומר] מדאשתקד?! אמר קרא "כרמל תקריב". איתמר רבי יוחנן אמר "כרמל תקריב", רבי אלעזר אומר "ראשית קצירך" ולא סוף קצירך; וראה היטב ב"חזון איש" מב כ על הסוגיא שם; וב"חידושי מרן רי"ז הלוי" בהלכות תמידין ומוספין על הסוגיא שם.

20. הקשה ב"שפת אמת" [בד"ה בגמ' מי סברת]: הלא גם משעורים אסור להקריב מנחות קודם לשתי הלחם, כמבואר בבבביתא לקמן פד ב, [ומיהו ראה שם ברש"י מכתב יד, ובהערות שם], ואם כן בהכרח גזירת הכתוב היא דעומר מותר להקריב, ואם כן מה ראייה היא זו, שאין העומר בא מן החיטים!?

22. א. **תוספת ביאור**: גדר "בכורים" בשתי הלחם, לפי הבנת הגמרא בראייתה, הוא שמאותם חיטים "השייכים" לשתי הלחם הזה, היינו החיטים שהוא בא להתירם, כי טרם עבר עליהם שתי הלחם להתירם, עדיין לא הוקרבה שום מנחה, כולל מנחת העומר שלפניה; נמצא, שאפילו אם כבר הקריב מנחת העומר מחיטים,

וביאר: דאף על פי שלענין שעורים גזירת הכתוב היא שמותר להקריב עומר, מכל מקום צריך להתקיים "בכורים" גם ביחס לעומר, על כל פנים לענין מינו; וראה עוד באחיעזר חלק ג סד ג, וב"חזון איש" סימן מב סקי"ט וסק"כ.

והא כבר אכיל לה מזבח מפירי דהאי שתא
[כבר נקרב על המזבח מתבואת שנה זו],
ואין שתי הלחם הבאים מתבואת אותה שנה
— "בכורים" (1).

א. שנינו במשנה לקמן ע א: החיטין
והשעורין ... אסורים בחדש מלפני העומר ...
אם השרישו קודם לעומר, העומר מתירן,
ואם לאו אסורין עד שיבא עומר הבא; וכן
הוא לענין שתי הלחם, תבואה שהשרישה

התבואה שהיתה אמורה להיות ניתרת בשתי
הלחם, הוא שאמרה תורה!?! לא כן הוא,
שאין "בכורים" מתיחס לחיטים "השייכים"
לשתי הלחם שאותו הוא מביא, אלא:

"בכורים" למזבח קא אמרינן, כלומר,
"בכורים" מתיחס לשנה, שלא יקרב על
המזבח מחיטי שנה זו קודם לשתי הלחם!
ואם כן לא יועיל מה שהיו החיטים — מהם
קרב העומר — חיטים שכבר עבר עליהם
שתי הלחם, וכבר הותרו מכחם, שהרי:

דמקריב עומר מהנך דאשרוש קודם לשתי הלחם
ובתר העומר דאשתקד", אם כי מחקו ה"שיטה
מקובצת", לא מחקו אלא מגירסת הגמרא, ומכל
מקום אמת הוא שכן כוונת הגמרא, שהרי אם
יביא את העומר של השנה מאלו שהשרישו
קודם לעומר של השנה שעברה, נמצא שאין
עומר זה בא מן החדש, והרי דין הוא שיביא
עומר מן החדש, כמבואר במשנה לקמן פג ב.
אך כל זה הוא, אם שתי הלחם מתירים
חיטים שעדיין לא עבר עליהם העומר, כי אז אכן
אותם חיטים שהושרשו לפני עצרת של שנת
תשסב, כבר הותרו ב"שתי הלחם" של אותה
שנה, ושוב אינם "שייכים" לשתי הלחם של שנת
תשסג; אבל אם אין שתי הלחם מתירים אלא
חיטים שכבר עבר עליהם העומר, הרי נמצא
שאותם חיטים שהושרשו לפני עצרת של תשסב
[מהם הביא את העומר], לא הותרו עדיין על ידי
"שתי הלחם" של אותה שנה, כי הוא שלא
כסדרן, אלא שתי הלחם "שלהם" הוא שתי
הלחם של שנת תשסג, ואם יביא עומר מחיטים
אלו, שוב לא יהיו שתי הלחם "בכורים", שהרי
כבר הקרבה מנחת חיטים מן החיטים
"השייכים" לשתי הלחם אותו הוא מקריב.

1. א. הסוגיא טעונה ביאור, מה היא ה"שנה"

אבל לקח לאותו עומר חיטים שכבר עבר עליהם
שתי הלחם בשנה שעברה, אין חסרון בשם
"ביכורים" של שתי הלחם בשנה זו, כי הרי
אותם חיטים שלקח לעומר אינם "שייכים" לשתי
הלחם של שנה זו, אלא ל"שתי הלחם של השנה
שעברה". והרי באופן שנתבאר בגמרא, כך הוא
עושה: בשנה בה הוא עומד, מביא עומר
מחיטים שהושרשו בין פסח לעצרת של השנה
שעברה, וכבר עבר עליהם שתי הלחם, וחיטים
אלו אינם "שייכים" [כלומר, לא היו אמורים
להיות "שייכים"] כלל לשתי הלחם שהוא מביא,
שהרי כבר הותרו בשתי הלחם הקודם; וכשמביא
את "שתי הלחם" מהחיטים שהושרשו אחר
העצרת שעברה, שהם אלה השייכים לשתי
הלחם הזה, הרי "מנחת ביכורים" היא,
שמחיטים אלו מעולם לא הקרבה מנחה.

ומה שאמרה הגמרא "ושתי הלחם מהנך
דאשרוש קודם לעומר", אין זה עיקר הדגש,
אלא שיביא מאלו שהשרישו לאחר שתי הלחם
של שנה שעברה; ובגירסא שלפנינו אכן הזכירה
הגמרא גם פרט זה, ואף ה"שיטה מקובצת"
שמחק תיבות אלו מגירסת הגמרא, לא מחקו
אלא מן הגירסא ולא מעיקר כוונת הגמרא,
וכמבואר ברש"י

גם מה שכתוב בגירסא שלפנינו "משכחת לה

קודם לשתי הלחם⁽²⁾ שתי הלחם מתיר אותם, ואם השרישה לאחריהו אין שתי הלחם מתיר אותם.

ב. הסוגיא שלפנינו דנה בענין פירות האילן,

ב. הנצה: עור בעי רמי בר חמא:

והוא לפי מה שצייד רמי בר חמא בהמשך הסוגיא, שחטים הזרועים מחדש בקרקע בטלים לגבי קרקע, ואין העומר מתירם; ובחטים אלו — לאחר שהוציאם מן הקרקע — יש להסתפק: אם יותרו על ידי שתי הלחם ולאחריהם עומר].

ג. חידוש יש בלשון הרמב"ם [תמידין ומוספין ז יט]: "תבואה שזרעה אחר שקרב העומר וקצרה אחר שקרב העומר של שנה הבאה, הרי זה ספק אם מביאים ממנה מנחות לכתחילה קודם הבאת שתי הלחם, הואיל ותבואה זו עבר עליה הבאת שתי הלחם וקצירת העומר, או אין מביאין עד שיביאו שתי הלחם אחר הבאת העומר של שנה אחרת", ודבריו מחודשים בהבנת הגמרא; וראה "ספר המפתח".

ד. כתב ה"מנחת חינוך" [שז א, ד"ה והנה מבואר, בנדמ"ח]: בספק הגמרא אם תבואה שהשרשה לאחר העומר ניתרת על ידי שתי הלחם שחלפו עליה, תלוי גם דין שתי הלחם עצמם אם אפשר להביאם מתבואה זו בשנה הבאה, כי אם כבר הותרה תבואה זו על ידי שתי הלחם, אם כן "אין זה חדש ולא מיקרי בכורים, אבל אי אין מתיר שלא כסדרן, אם כן נקרא חדש לשתי הלחם, כמו כל התבואות של שנה זו שחלף עליהם העומר, דמביאין ממנו שתי הלחם"; וראה בזה ב"חזון איש" מב יט וכ.

2. נתבאר על פי הגהת ה"צאן קדשים" ברש"י ד"ה השתא; ומיהו תבואה שהשרישה קודם לשתי הלחם אם היא ניתרת ב"שתי הלחם", דין זה תלוי בספק הגמרא דלעיל אם שתי הלחם מתירין שלא כסדרן; וראה בזה ב"קרן אורה" בדבריו על הבעיא הקודמת.

המשותפת לעומר ושתי הלחם, עד שאנו אומרים שעומר ושתי הלחם בהכרח מתבואת שנה אחת היא, ומשום שבפשוטו, שנת שתי הלחם היא משתי הלחם לשתי הלחם, ואם כן, אם קרב העומר מתבואה שהשרישה קודם לשתי הלחם בשנה שעברה, הרי נמצא שמ"שנת שתי הלחם" האחרונה עדיין לא הקרבה מנחה מן החיטים.

ובשפת אמת כאן, ובאחיעזר חלק ג סד ג, תמהו: כיון שאנו אומרים דשתי הלחם אינם ביכורים, אף אם מה שנקרב קודם להם היא מתבואה שהשרשה קודם לשתי הלחם של שנה שעברה, אם כן אף אם תקרב מנחה אחרת מאותה תבואה אין שתי הלחם "בכורים"; ואם כן, האיך יתכן כלל שיתירו שתי הלחם שלא כסדרן, [דהיינו להקריב לאחר העומר ממה שהשריש לאחר העומר וקודם לשתי הלחם של השנה שעברה, כמבואר בגמרא לעיל], והרי אם כן לא יהיו שתי הלחם — של השנה הבאה — "בכורים"?! וב"שפת אמת" לא יישב, וראה ב"אחיעזר" שם; וראה ב"חזון איש" סימן מב סק"ט וסק"כ.

ובחידושי מרן רי"ז הלוי בהלכות תמידין ומוספין [דף מג, ראה שם אריכות], ביאר סוגיא זו על פי הסוגיא דלקמן פד א; ועיקרי דבריו הם, שהן העומר והן שתי הלחם צריכים שיהיו מתבואת השנה המתחלת באחד בתשרי והביאו שליש לאחריו, ומתבואת שנה זו צריך שיהיו שתי הלחם בכורים; [ראה שם שהביא מקור ליסוד דבריו מדברי הגר"א בכיור הירושלמי חלה א א, וראה היטב במקור הדברים].

ב. [לכאורה משכחת לה אופן נוסף של היתר "שלא כסדרן", מלבד הציור שציירה הגמרא,

שתי הלחם שהם מתירים את פירות האילן:
האם את הנצה של הפרי שריין [הם מתירים], או את החנטה של הפרי שריין?

כלומר, בפירות האילן כיצד הוא הדין, האם די בהנצה של הפרי קודם לשתי הלחם כדי שיותר הפרי על ידם, או שמא, עד שלא חנט הפרי אין שתי הלחם מתיר אותו? (3)
ומקשינן: מאי הנצה ומאי חנטה [בהנצתו וחנטתו של מה היה הספק]! ?

אילימא נסתפק רמי בר חמא בהנצה דפירא וחנטה דפירא [בהנצת וחנטת הפרי ממש], הרי אין ספק שבהנצה סגי, שהרי:

השתא השרשה דתבואה — שעדיין אין ניכר גידולה כלל — שרייא [שתי הלחם מתירים אותה], הנצה וחנטה של פירות האילן מיבעיא, כלומר, כל שכן שדי בהנצה של הפרי — שכבר ניכר גידולו — כדי שיותר על ידי שתי הלחם! ?

כקדשים שנפסלו"; ולדעת ה"תוספות יום טוב" בביאור דברי הרמב"ם — הובא בהערה שם — אכן פסולים אף פירות האילן קודם לעומר, ומשום דלרבי טרפון טעם הפסול אינו תלוי באיסורו להדיוט, ודלא כיהודה בן נחמיה; ואם כן, יש מקום לקושיית ה"לחם משנה".
ואם אכן כדברי התוספות יום טוב יש לתמוה עוד: האיך מיבעיא לן אם שתי הלחם מתירים את מה שהנץ קודם להם, והרי לעיל נסתפקה הגמרא אם שתי הלחם מתירים שלא כסדרן; והניחא אם אין היתר עומר שייך לפירות האילן — ניחא; אבל אם היתר עומר שייך גם לפירות האילן, הרי לפי צד אחד שבגמרא לעיל אין ספק כלל לענין הנצה קודם שתי הלחם, אלא לענין הנצה קודם העומר; וראה בזה ב"קרן אורה" כאן.

ורבינו גרשום מפרש את בעיית הגמרא לענין הנצה קודם העומר; וראה עוד ב"שיטה מקובצת" שהביא בשם תוספות חצוניות: "משמע, דפירות האילן נמי תליא בשריותא דשתי הלחם"; וקשה: הרי דבר פשוט הוא, ומפורש כברייתא לקמן פד ב וגם מתבאר כן מן הסוגיא לעיל סח ב! ? ובכתבים המיוחסים לגרי"ז ביאר, דטעות סופר היא, וצריך לומר "בשריותא דעומר", כי הם מפרשים כרבינו

3. נתבאר על פי לשון רש"י, שכתב: הנצה שריין שהניצו קודם להם... וכן משמע מלשון הגמרא.

ובלחם משנה [תמידין ומוספין ז כ] הקשה: אמאי לא בעי לענין קרבן. קודם העומר, ואמאי נקט [הגמרא] שתי הלחם! ? מיהו אין זו קושיא, דנקט שתי הלחם שהוא מאוחר יותר מעומר, וכל שכן לעומר הקודם לו, שיש בעיא בו אם אסור או לא.

ורבי עקיבא איגר [נדרפס בגליון הרמב"ם הוצאת פונקל] תמה על קושייתו: במחכ"ת, לענין אילן ליכא איבעיא לענין קודם לעומר, דהא באילן ליכא להדיוט שום איסור, ולענין קרבן הא ליכא היתר קודם שתי הלחם, ולענין דיעבד [כלומר, לענין פסול, שהחדש תלוי בעומר], בלאו הכי באילן קודם שתי הלחם [צריך לומר: אפילו קודם לעומר] אם הביא כשר, כיון דמותרים [מלכתחילה להדיוט], כדאיתא בסוגיין [לעיל סח ב: "לדברי יהודה בן נחמיה"].

ומיהו, לעיל סח ב הערה 15 הובא מדברי הרמב"ם [איסורי מזבח ה ט]: אין מביאין מנחות ונסכים לא מן הטבל ולא מן החדש קודם לעומר, ואם הביא לא נתקדשו להיותן ראויין לקרבן אבל נתקדשו להפסול, והיהו

אלא ספיקו של רמי בר חמא היה, בהנצה דעלה וחנוטה דעלה [בהנצתם וחנוטתם של "פרחי" הפירות], מי הוי — הנצת הפרחים באילן כי השרשה בתבואה, והותרו פירות האילן אם הנצו הפרחים קודם לשתי הלחם, או לא הוי הנצת הפרחים כי השרשה בתבואה, ואין פירות האילן ניתרים בזה —

ומסקינן על גוף הבעיא: תיקו. (4)

בעי רבא בר רב חנן:

חטין שזרען בקרקע [מפרש לה ואזיל], האם עומר מתירן, או אין עומר מתירן?

ומקשינן: היכי דמי?!

והרי אי דכבר אשרוש, השרישו החטים בקרקע, והספק הוא לענין הגידולים שיבואו, אם הם מותרים, הרי תנינא כבר במשנה את דינם שהם ניתרים על ידי העומר —

ואי דעדיין לא אשרוש ולענין הגידולים, הרי נמי תנינא שם את דינם שאינם ניתרים, דהא תנן [לקמן ע א]:

החטיטין והשעורין ... אסורים בחדש מלפני העומר ... אם השרישו קודם לעומר, עומר מתירן, ואם לאו, אסורין עד שיבא עומר הבא.

ואם כן, במה נסתפק רבא בר רב חנן?!

ומשנינן: לא צריכא, כלומר, לא לענין הגידולים הוא שנסתפק, אלא:

כגון דחצדינהו וזרעינהו קודם לעומר [קצר חטים מהתבואה החדשה — שעדיין לא עבר עליה העומר — וזרעם קודם לעומר] ולא השרישו בקרקע, ואתא עומר וחליף עליהו [ועבר עליהם העומר] כשהם זרועים בקרקע —

וקא מיבעיא ליה, ונסתפק רבא בר רב חנן בדינם של אותם חטים עצמם שזרעם בקרקע:

מהו לנקוטי ומיכל מינייהו [האם לכשיוציאם מן הקרקע יהא מותר לאוכלם]; וצדדי הספק הם:

כמאן דשדייא בכדא דמיא — ושרינהו עומר [האם חשובים החטים כאילו היו בכד שהם ניתרים על ידי העומר] שעבר עליהם בהיותם בקרקע —

או דילמא: בטיל להו לגבי ארעא [ביטל אותם לקרקע], ואין עומר זה מתירם, אלא בעומר הבא הם ניתרים? (5)

גרשום.

5. א. ביאר רש"י: כמאן דשדיין בכדא דמיא ושרינהו עומר: [מי נימא] דהא דאמרן "ואם לאו אסורין עד שיבא העומר הבא" [דוקא] בגידוליהן מיירי [ולא בזרעים עצמם], או דילמא בטלינהו אגב ארעא, וכי לקיט להו [לזרעים עצמם] כגידולין דמו [שהם אינם מותרים בלא שהשרישו]; וראה גם בפירושו רבינו גרשום

4. ביארו האחרונים, שלפי לשון הגמרא משמע, דהא פשיטא שחנטת העלים באילן כהשרשה בתבואה, ולא נסתפק רמי בר חמא אלא אם בהנצה לבד סגי, שהרי לשון הגמרא הוא: הנצה שרייא או חנטה שרייא; ועל פי זה נתבאר בפנים.

עוד מסתפקת הגמרא בדין חטים שזרעם

בקרקע אם הם כקרקע⁽⁶⁾ לענין שני דינים

וזרעם בקרקע; ואכן ראה לקמן ע א שםסתפקת הגמרא בשבולת ששתלה בקרקע: עיקר מאי, ופירש רבינו גרשום: מי צריך לעשר נמי על העיקר הואיל ושתלן דאמרינן ביטלן לגבי ארעא דצריך לעשר עליהן, או דילמא הא עישר על העיקר, ולא צריך, אף על גב דשתלן].

והוסיף: אבל לא היה צריך לזה, אלא מיבעיא ליה כשהן בקרקע, אי בטלי לגבי ארעא ולא שרי להו העומר דחליף עלייהו ונשארו באיסורן הראשון, או דילמא העומר התירן לאכול אותן בעצמן; אבל חטים שהותרו כבר על ידי עומר, וחזר וזרען וליקט אותן מן הקרקע, ודאי אין חוזרים ונאסרים על ידי נתינתם בקרקע לחוד, כיון שלקטם מן הקרקע כמות שהם; וראה עוד שם הוכחות לדבריו, ותוספת דברים בכל זה; ויש לעיין מגידולים שהושרשו קודם העומר, שהעומר מתירם אף דמה שיש בשעת העומר הוא בקרקע, ומה שיגדל אינו בעולם, ומכל מקום הותרו על ידי העומר, וכי חטים שבקרקע גריעי מכל זה].

ואכן ראה לשון רש"י בבבא מציעא נו א "או דילמא בטלינהו אגב ארעא, וכקרקע בעלמא דמו, ולא שייך עומר גבייהו למישרינהו", ומשמעות לשונו הוא כפירוש שפירש ה"ק"ר אורה; [וראה עוד בכל דברי רש"י שם; והנה אף בבבא מציעא כתב רש"י דמיירי בדלא אשרוש, והביאור הוא, כי אם אשרוש אין ספק שהם בטלים לקרקע, וכאשר נראה מדברי רש"י שם לגבי אונאה בזרעים אלו, שפירש את הספק בדלא אשרוש; וראה "שפת אמת" כאן].

6. לפי מה שנתבאר בדעת רש"י בסוגייתנו, נמצא שספיקות אלו של הגמרא אינם באותו ענין ממש כמו הספק לענין עומר; ואילו לשיטת ה"ק"ר אורה, שלש שאלות אלו ענין אחד הם;

"או דילמא בטלי לה גבי ארעא, והויין כחיטים שלא הושרשו לפני העומר, ולא שרי להו עומר". ומבואר מדבריהם, שלא נסתפקה הגמרא לומר: כיון דזרעינהו בקרקע בטלי להו אגב ארעא ואין חל היתר העומר על קרקע; אלא שנסתפקה לומר: על ידי שזרעם בקרקע הרי הם כגידולים חדשים, ומשום שלא הושרשו אין הם מותרים; ונראה מדברי רש"י עוד, שספק הגמרא הוא: אם מה שצריך השרשה לענין היתר העומר, הוא דין רק בתוספת שנתוספה לאחר העומר, שכדי להתירה בעומר הקודם צריך שתהיה השרשתם לפני העומר, או שדין זה הוא אף בזרעים עצמם, שכל שלא הושרשו אין העומר מתירם; [ואולם הסברא צריכה ביאור, למה לא יותרו הזרעים שהיו בשעת העומר, ואין זה דומה לגידולים שאינם מותרים כשלא הושרשו, כי הם לא היו בשעת העומר; וצריך לכאורה לומר, כי היות ועיקר גידול התבואה מחטים אלו יהיה בשנה שלאחר העומר, ועל דעת כן ניתנו שם, הרי הם עצמם חשובים כגידולי השנה הבאה, וגידולי שנה הבאה אינם ניתרים אף אם חלף עליהם העומר].

ב. ובק"ר אורה תמה על זה: פירש רש"י, דמיבעיא ליה בתבואה שקצרה קודם לעומר וחזר וזרען קודם לעומר, אם התירן העומר ללקטן מן הקרקע ולאוכלן, או דילמא כקרקע דמו, וכי לקיט להו כגידולין דמו; ולפי זה, אפילו אם זרע תבואה שהשרישה קודם לעומר שעבר, ולא היתה צריכה להיתר עומר, דהשתא מצי למיבעיא אם זרען בקרקע ואחר כך נטלן מן הקרקע, אי הוי כזריעה חדשה, וחזרו ונאסרו, או לא; [וזה הוא שלא כדברי רש"י, שכתב בהדיא "דלא שרינהו עומר דאשתקד"; ולפי הבנתו בשיטת רש"י, הוא הדין לכאורה שיכולה היתה הגמרא להסתפק גם לענין תרומות ומעשרות, בחיטים שתרם מהם תרומות ומעשרות, וחזר

שאינם שייכים לעניני חדש:

א. מוכר שנתאנה, או לוקח שנתאנה, כך הוא דינם: אם היתה האונאה יותר משתות הרי המקח בטל; פחות משתות הרי זו מחילה; שתות, קנה ומחזיר אונאה; סתם אונאה היא במחיר, ואולם בסוגייתנו תתבאר סוג אונאה נוספת.

ב. אין אונאה אלא במטלטלין, אבל המאנה או המתאנה בקרקעות, אינו בדין אונאה; ובדין ביטול מקח בקרקעות נחלקו האמוראים בבבא מציעא נז א.

האם יש להן⁽⁷⁾ לחטים הזרועים בקרקע ולא השרישו — אונאה כשאר מטלטלין, או אין להן אונאה כקרקעות?

ומקשינן: היכי דמי?

אילימא בכגון דמכר לו חטים זרועים בקרקע, ואמר ליה המוכר לקונה: (8)

“שדאי בה שיתא [זרעתי בקרקע ששה כורים של תבואה], ואתו סהדי, ואמרי דלא שדא בה אלא חמשה [ובאו עדים ואמרו שלא זרע בה אלא חמשה]; כך הרי אי אפשר לפרש:

והאמר רבא: כל דבר שבמדה ושבמשקל

ושבמנין, אפילו פחות מכדי אונאה [פחות משתות] הרי זה חוזר בו מן המקח, כלומר, המאנה את חבירו במדה, שנתן לו פחות מכפי המדה שהתנה עמו, או שהונהו במשקל או במנין, אפילו היתה האונאה פחות משתות הרי זה חוזר, ומשום שמקח טעות הוא, כי פירש לו שהוא בחזקת כן, ואינו כן —

ואם כן אף בעניננו, כיון שאמר לו “ששה כורים” זרעתי בה, ואין שם אלא פחות מכך, הרי זה מקח טעות, וחוזר, שלא נתמעטו הקרקעות אלא מדין אונאה ולא מדין “מקח טעות”.

אלא הספק הוא בכגון דאמר ליה “שדאי בה כדבעי לה” [אמר המוכר לקונה, זרעתי בה חטים כפי הראוי לה], ואתו סהדי ואמרי דלא שדא בה כדבעי לה [ובאו עדים ואמרו שלא זרע בה כפי הראוי לה]; ובאופן זה תלוי הדין בדיני אונאה, כי דבר התלוי באומדן דעת שהטעות שכיחה בו, הרי זה בכלל אונאה; ואם כן יש להסתפק:

ייש להן אונאה, ומשום דכמאן דשדייא בכדא דמיא [כמי שמונחים הזרעים בכד, וכשאר מטלטלים הם] —

או דילמא: בטיל להו לגבי ארעא [ביטל את הזרעים לקרקע] ודינם כקרקע שאין להם

כאן על פי רש”י בבבא מציעא נו ב.

8. רש”י מפרש את הספק לענין מכירה, ואין מפורש בדבריו, אם מכר לו את השדה הזרועה, או מכר לו את הזרעים בלבד; וראה ברשב”א — הובא במגיד משנה הלכות מכירה יג טז, שמדבריו יש ללמוד אף לפירוש רש”י, שמכר לו

וראה עוד בהמשך הענין בהערות, שלפי שיטת הרמב”ם בהבנת שתי הספיקות הבאות, הרי שאף לשיטתו — שנראה כמבאר כהבנת ה”קרן אורה” — אין שתי הספיקות הבאות בענין אחד עם הספק לענין עומר.

7. ספק זה של הגמרא, וזה שלאחריו, מתבאר

אונאה.

ומקשינן: למאי, לענין איזה דין הוא הספק;
שהרי:

וכעין זה יש להסתפק:

אילימא לטמויי טומאת אוכלין? (11) הרי
תנינא:

חטין שבגללי בקר ושעורין שבגללי בהמה:
אם רק חישוב עליהן בלבו לאכילה (להוציאם
ולאוכלם), אין מטמאים טומאת אוכלין.

נשבעין עליהן כמטלטלין, וכגון שטען אדם
לחבירו: פסקתי עמך לזרוע בקרקע שש
שמסרתי לך, ואילו אתה לא זרעת אלא
חמש; והלה טוענו: זרעתי חמש ומחצה,
האם חייב הוא להשבע כשאר מודה במקצת
במטלטלין —

ואם ליקטן בידיים לאכילה, הרי אלו מטמאים
טומאת אוכלין.

או אין נשבעין עליהן כדין קרקעות?

אלא תאמר שהספק הוא להקריב מנחות
מחטים או שעורים אלו; והרי:

וצדדי הספק הם:

פשיטא דלא [פשיטא שפסולים למנחות]
ומשום שמאוסים הם, שהרי כך אמר הנביא
[מלאכי א ח]: "מגישים על מזבחי לחם
מגואל, ואמרתם במה גאלנוך, באמרכם
שלחן ה' נבזה הוא. וכי תגישון עור לזבוח
אין רע [וכי אין דבר זה רע!], וכי תגישו
פסח וחולה אין רע, הקריבהו נא לפחתך,
הירצך או הישא פניך [בחון אתה את הדבר,
והקרב אחת מאלו לדורון לפחתך, האם יהיה

האם כדשדייא בכרא דמיא, וכמטלטלי דמו,
ונשבעין עליהן; או דלמא: בטיל להו אגב
ארעא, וכמקרקעי דמו, ואין נשבעין
עליהן. (9)

ג. גלל: עוד בעי רמי בר המא:

חטין שבגללי בקר, ושעורין שבגללי
בהמה (10) מזה? ומפרש לה ואזיל:

לענין עומר, ראה שם.

חטים זרועים בקרקע.

10. פירש רש"י: בקר דרכו לאכול חיטים,
ושאר בהמה כגון חמור וגמל דרכם לאכול
שעורים.

9. ספיקות הגמרא לענין אונאה ושבועה נתבארו
על פי רש"י. אבל הרמב"ם [מכירה יג טז]
מפרש באופן אחר, וז"ל: שכרו לזרוע לו קרקע,
ואמר: זרעתי זרע הראוי לה, ובאו עדים והעידו
שזרע בה פחות מן הראוי לה, הרי זה ספק אם
יש לו הונייה מפני הזרע, או אין לו הונייה מפני
הקרקע, לפיכך אין מוציאין מיד הנתבע, וכן אין
משיביעין אותו אלא שבועת היסת, מפני צד
הקרקע שיש כאן; וראה עוד ב"מגיד משנה"
שם; והעיר ב"קין אורה" דלפי הרמב"ם אין
שתי ספיקות אלו בענין אחד ממש עם הספק

11 א. דיני הטומאות חלוקים בין אדם לכלים,
וביניהם לאוכל, ו"טומאת אוכלין" היינו הדברים
המטימאים ומטמאים כדין אוכל.

ב. ב"שפת אמת" תמה, למה לא נפרש את
הספק לענין עומר, אם מועיל היתר עומר
להתירם כשהם בגללי הבקר, ולא יישב.

מרצה לך בזה הדרון, או אם ישא פניך!?!”

ומשינין: **לא צריכא**, כגון דנקטינהו וזרעינהו [הוציאם מן הגללים וזרעם והצמיחו גידולים] וקא בעי לאיתויי מנחות מינייהו [ורצונו להביא מנחות מן הגידולים שהגדילו חיטים אלן]; ובאופן זה מספקינן: **מאי דינא** להכשירם למנחות?

וצדדי הספק הם:

משום דמאיסותא הוא, וכיון דזרעינהו אזדא לה מאיפותייהו, כלומר, האם אין בחטים אלו אלא חסרון מיאוס, ואם כן הרי אין שייך זה אלא להם עצמם ולא לגידוליהם שאינם מאוסים —

או דילמא: משום כחישותא הוא, והשתא נמי כחישו, כלומר, או שמא יש חסרון כחש בחיטים אלו מאחר שנתעכלו במעי הבהמה, והגדל מזרעים אלו שוב אינו מלא ובריא כשאר חיטים, ולכתחילה⁽¹²⁾ אין ראוי להקריבם למנחות.

ומסקינן: **תיקו**.⁽¹³⁾

ד. פיל: עוד **בעי רמי בר חמא**:

פיל שבלע כפיפה מצרית [קופה העשויה מצורי דקל], והקיאא כמות שהיא דרך בית הרעי, מהו? ומפרש לה ואזיל:

ומקשינן: **למאי?**

אילימא למבטל טומאתה שהיתה לה,⁽¹⁴⁾ כגון שהיתה הכפיפה טמאה, והספק הוא אם חשובה בליעתו כעיכול, ובטל ממנה שם כלי, ופקעה טומאתה, הרי **תנינא**:

דתניא: **כל הכלים יורדין לידי טומאתן**, כלומר, לידי תורת קבלת טומאה — **במחשבה**, כגון עור, שסתמו למנעלים הוא עומד ואינו מקבל טומאה עד שתיגמר מלאכתו ויעשו ממנו מנעלים, ומכל מקום אם חשב על העור לעשותו שולחן, ולמטרה זו אינו חסר שום מלאכה, הרי הוא ככלי לקבלת טומאה —

ואין עולין מטומאתן שכבר נטמאו **אלא בשינוי מעשה** וכגון שנשברו, ומאחר שאין כאן שינוי מעשה אין טומאתה בטלה.⁽¹⁵⁾

ומשינין: **לא צריכא**, הספק הוא בכגון **דבלע** [בלי לעיסה גמורה] הפיל הוציץ והוציאם דרך בית הרעי, **ועבדינהו**, ועשו מאותם

לפיכך לא יביא מהן מנחות, ואם הביא כשר; “קרן אורה”.

14. לשון זו של הגמרא משמעה, אילו היה הנידון לענין קבלת טומאה מכאן ולהבא, אכן היה מקום להסתפק ולא “תנינא”, ואילו מהמשך הסוגיא נראה לא כן, וראה בזה בהערה בעמוד ב.

15. בחזון איש תמה על דמיון הגמרא, והובאו

12. כן ביאר ב”קרן אורה”, שהרי כחוש אינו פסול אלא לכתחילה, דלאו “מבחר נדרו” הוא, אבל בדיעבד כשר.

13. הבעיא נתבארה על פי רש”י שפירש את הספק לענין גידוליהם, אבל הרמב”ם [איסורי מזבח ו יג] מפרש את הבעיא לענין הזרעים עצמן, והספק הוא אף לענין דיעבד, וז”ל: חטים שלקטן מגללי הבקר וזרעם, הרי אלו ספק אם עברה מאיסותן בזריעה, או עדיין הן מאוסין,

כשהיו, ומשנעשו כלי ירדו לידי טומאה ככלי עץ שהם מקבלים טומאה מן התורה.⁽²⁾

ומקשינן: תפשוט ליה לבעיה זו, מהא דאמר עולא משום רבי שמעון בר יהוצדק:

מעשה ובלעו שני זאבים שני תינוקות בעבר הירדן, והקיאום כשהם מתים דרך בית הרעי, ובא מעשה לפני חכמים, וטיהרו את הבשר מטומאת מת, ומשום שאין זה בשר המת אלא גללי הזאב; הרי שעיכול הוא?

ודחינן: שאני בשר דרכיך [הבשר רך הוא] ואף באופן זה נחשב הבשר כמעוכל.

הוצים⁽¹⁶⁾ כפיפה מצרית, אם אותו כלי מקבל טומאה?

וצדדי הספק הם:

מי הוח — בליעה כעין זו — עיכול, ושם "גלל" עליהם,⁽¹⁷⁾ ואם כן הוח ליה

ב-טו ככלי העשוי מגללים וככלי העשוי מאדמה,⁽¹⁾ ואין מקבלין טומאה, דאמר מר: כלי העשוי מאבנים וכלי גללים וכלי אדמה, אין מקבלין טומאה לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים —

או דלמא: לא הוי עיכול, והרי הם הוצים

דבריו בהערה בעמוד ב.

חרס.

2. לשון הגמרא לעיל הוא "אילמא למיבטל טומאתה, תנינא, כל הכלים". ומשמע מזה, דדוקא משום שהנידון הוא לבטל טומאה שכבר היתה לה, לכן אין מקום לספק, וכאשר פירש רש"י, דמה דאמרינן "אין עולים מידי טומאתם" היינו שכבר נטמאו; ואם כן צריך ביאור: למה לה לגמרא לידחק ולפרש את הספק בכגון שבלע הוצין ועשאו כפיפה ולענין קבלת טומאה, והרי יש לפרש כפשוטו, שבלע כפיפה שלימה טהורה, והנידון הוא לענין קבלת טומאה?!

וכתב ב"קרן אורה" ליישב: אבל באמת, האי כללא לאו דוקא אם כבר נטמאו, אלא אפילו מכאן ולהבא אין עולין מדין קבלת טומאה אלא על ידי שינוי מעשה, כמבואר בלשון הרע"ב ז"ל פרק כה דכלים; [ומפורש כן בדברי רש"י קדושין נט א ד"ה אלא בשינוי מעשה: "וכן עד שלא יקבלו טומאה, אין עולין מתורת קבלת טומאה שירדו במחשבה זו אלא בשינוי מעשה", וראה גם בדברי הגמרא שם "אלא בשינוי מעשה; מעשה מוציא מיד מעשה ומיד מחשבה, מחשבה אין מוציאה לא מיד מעשה ולא מיד

16. נתבאר על פי לשון הרמב"ם [כלים א ז]: פיל שבלע הוצין והקיאן דרך הרעי, העושה מהם כלים הרי הן ספק". וכן פירש ב"שפת אמת"; ולפי זה לשון הספק "פיל שבלע כפיפה מצרית" אינו מדוקדק כלל.

17. תמדה התוספות מן המבואר לעיל בחיטים שבגללי בקר, שאם ליקטן לאכילה הרי הם טמאים טומאת אוכלים, ואין אומרים דהוי עיכול?! וראה מה שיישבו; וראה מה שכתב בזה ב"שפת אמת", הובאו דבריו בהערה בעמוד ב.

וב"קרן אורה" הקשה עוד, ממה שאמרו לעיל גבי חיטים שבגללי בקר שפסולים הם למנחות משום "הקריבהו נא לפחתך" ולא משום דהוי עיכול, ראה שם; [וכבר הרגיש בזה הר"ש באהלות יא ז בתוך הדברים].

1. בתוספות הביאו מרש"י, דהיינו: כלי העשוי משחיקת אבנים; והם פירשו: כלי חרס שנתייבשו בחמה ולא נצרפו ככשן כשאר כלי